

Kafkasya'dan Anadolu'ya Göçen Çerkez ve Çeçenlerin Göç Hikâyeleri¹

Emine ESER²

Özet

Kafkasya coğrafyasının bugünkü durumuna bakılacak olursa bu bölgede birçok halk yaşamaktadır. Bunlar bizzat Rusların yaptığı sınıflandırma ile yerli ve yabancı olmak üzere iki kısma ayrılır. Kafkasya'nın asıl yerlileri; Çerkezler, Gürcüler, Dağıstanlılar, Çeçenler, Kuşanlar (As etinler) ve bir dereceye kadar Ermenilerdir. Kafkasya coğrafyasındaki yabancı kesim, yani sonradan bu coğrafyaya gelip yerleşmiş olanları ise; Türkler, Ruslar, Acemler, Almanlar, Yahudiler vb. halklar oluşturmaktadır. Bugün Kafkasya'nın yerli halklarından olan Çerkez ve Çeçenlerden 21 Mayıs 1864 tarihinde sürgünden dolayı Anadolu'nun Yozgat ve Kayseri bölgesinde yerleşmiş olanları bulunmaktadır. Bu sürgün, Çerkez ve Çeçen halklarının kara günüdür. Bu çalışmada sürgün sırasında yaşanan tüm hikâyeler, ağıtlar incelenmiştir. Bu amaçla Yozgat ve Kayseri'deki Çerkez ve Çeçen kökenli yakın köyden akraba ve farklı kişilerle röportaj yapılmıştır. Göç hikâyeleri ve ağıt derlemelerinde Yozgat'ın Çeçen köyü ve Kayseri'nin merkezi esas alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Çerkez, Çeçen, Kafkas, Hikâye, Ağıt.

Migration Stories and Lamentations of Circassians and Chechens Migrating from Caucasus to Anatolia Sure WORK

Abstract

If we look at the present situation of the Caucasus geography, many people live. These are divided into two parts as domestic and foreign by the Russian ones themselves. The native natives of the Caucasus; Circassians, Georgians, Dagestanians, Chechens, Pasha (As flesh) and to some extent Armenians. The foreign part of the Caucasus geography, that is, then settled in this geography; Tatars Turks, Russians, Acemler, Germans, Jews etc. peoples. Today, the people of the Caucasus, Circassians and Chechens, 21 May 1864 due to the exile in Anatolia, Yozgat and Kayseri are settled in the region. This exile is the dark day of the Circassian and Chechen people. In this study, all the stories and lamentations experienced during exile will be examined. For this purpose, an interview will be conducted with relatives and different people from the nearby village of Yozgat and Chechen origin in Kayseri. Migration stories and lamentations will be the center of Yozgat's Chechen village and the center of Kayseri.

Key Words: Circassian, Chechen, Caucasian, Story, Lament.

GİRİŞ

Bu çalışmada sürgün sırasında yaşanan tüm hikâyeler ve bulunduğu kadar ağıt incelenmiştir. Bu amaçla Yozgat ve Kayseri'deki Çerkez ve Çeçen kökenli yakın köyden akraba ve farklı kişilerle röportaj yapılmıştır. Göç hikâyeleri ve ağıt derlemelerinde Yozgat'ın Çeçen köyü ve Kayseri'nin merkezi esas alınmıştır.

1. Kafkasya Tarihi

Kafkasya, geçmiş tarihlerden beri insanlara yurt olmuştur. Bununla birlikte, büyük fetihlere de sahne olmuştur. Kafkasya, çok zengin ve renkli bir tarihe sahiptir. Kafkasya'da birçok halk

¹Erciyes Üniversitesi Edebiyat Fakültesi II. Dil ve Kültür Çalışmaları Öğrenci Sempozyumu'nda sunulmuş bildiridir.

²Türk Dili ve Edebiyatı, 3. Sınıf, 1.Öğretim, elmek: emineeser3866@gmail.com

Eser, E.

yaşamaktadır, bunları Rusların yaptığı sınıflandırma ile öğrenmekteyiz. Kafkasya'nın asıl yerlileri Çerkezler, Gürcüler, Dağıstanlılar, Çeçenler, Kuşhanlar (Asetinler) ve bir miktar da Ermenilerdir. Yabancıları ise yani sonradan gelip yerleşmiş olanları ise Tatar, Türk, Rus, Acem, Alman, Yahudi gibi milletlerdir (İzzet, 2009: 9).

Asya'dan Avrupa'ya geçtiği tarihsel araştırmalarla ortaya çıkarılmış olan Kafkasya'nın Ural dağlarıyla birlikte bir giriş, bir kapı görevi gördüğü; demir uygarlığının ortaya çıktığı yer olduğu bilinmektedir. Ayrıca tarih öncesi dönemlerde Asya'dan Avrupa'ya yapılan göçler esas olarak Kafkasya'nın kuzeyinden, kısmen de güneyinden gerçekleşmiştir. Kafkasyalılar ırk olarak da Asya ve özellikle de Avrupalılarla bağlantılıdır. (İzzet, 2009: 1)

Kafkasya'nın en önemli iki halkı Çerkesler ve Dağıstanlılardır. Bu iki Müslüman halk, bağımsızlıklarını korumak için çok mücadele etmiştir. Rus istilası ise esas olarak Kafkasyalıların kahramanlıklarını ve mücadelelerini içerir. Kafkasyalılar yalnızca savaşçılıkları ve kahramanlıkları ile tanınmamış; endüstride, ticarete ve eğitimde de gelişmiş düzeylere ulaşmışlardır. (İzzet, 2009: 4)

İzzet'in aktardığı bilgilere göre Kafkasya'da kurulmuş devletleri şöyle sıralayabiliriz:

1. Çerkesistan Devleti (Adıgeler ve kuşhalar)
2. Dağıstan ve Çeçenistan Devleti
3. Gürcistan Devleti (eski İberya)
4. Ermenistan Devleti
5. Svaneti Devleti (İzzet, 2009: 16)

1.1. Çerkesler

Çerkesler, yani Kuzey Kafkasya halkları, Karadeniz'den Hazar denizine kadar olan Kuzey Kafkasya topraklarında yaşayan halkların ortak adıdır (Ersoy, Kamacı, 1994: 16).

Çerkes terimi, Araplar, Avrupalılar ve Türklerce kullanılan bir terimdir. Hiçbir Kuzey Kafkasya halkı kendi dilinde 'Çerkes' adını kullanmaz. Çerkes grubuna dâhil olan halklar çeşitli diller ve bunların lehçelerini kullanmaktadır. Çerkes gruplarından Adige, Abaza, Vubih, Lezgi, Çeçen, Avar ve bazı Dağıstanlı grupların Kafkas dil grubunun Kuzey bölümünü oluşturduğu bilinir. Karaçay ve Balkarlar ise Türk dili konuşmaktadır. Dil yanında dinlerine de bakacak olursak Kuzey Kafkasya'da Hıristiyanlık, Musevilik ve Müslümanlığın yayılmış olduğunu söyleyebiliriz. (Ersoy, Kamacı, 1994: 16–17).

1.2. Çeçenler

Çeçenler, Çerkes halkları arasında milli kimliklerini korumada büyük çaba sarf etmiş bir halktır savaşçı, korkusuz, atılgan bir millettir.

Çeçenler üç ana kola ayrılmaktadır:

- a. Çeçen
- b. İnguş
- c. Tuş (Ersoy, Kamacı, 1994: 133)

Çeçenler, kendilerine “Vaynakh” derler. Bu kelimenin Çeçencedeki anlamı “halkımız” tır. Çeçenlerin ayrıca kendilerine “Nuh’un Çocukları” dedikleri de tespit edilmiştir. Yüzyıllardır istilalara uğrayan Kuzey Kafkasya’da azimle varlığını korumuş olan Çeçen halkı, özellikle de Kafkas-Rus savaşları sırasında gösterdikleri mücadelelerle tanınmıştır. (Ersoy, Kamacı, 1994: 133)

Çeçenlerin Müslümanlığı resmi din olarak kabul etmeleri 17. yüzyılda gerçekleşmiştir. Kafkas-Rus savaşlarından sonra ise Çeçenlerin bir kısmının Osmanlı topraklarına göç ettikleri tespit edilmiştir. Geriye kalan Çeçen halkı ise Kuzey Kafkasya Dağlıları Cumhuriyeti’ne dâhil olmuşlardır (Ersoy, Kamacı, 1994: 133–134).

2. İnceleme

Bu bölümde Kafkasya’dan sürgün edilmiş olan Çerkes ve Çeçen kökenli kaynak kişilerle yaptığımız röportajlara yer verilecektir. Kaynak kişilerle gerçekleştirdiğimiz röportajlar sırasıyla şu şekildedir:

2.1.Kaynak Kişi-1

Ad: Abdulkadir

Soyad: BARAN

Meslek: Emekli sınıf öğretmeni

Yaş: 79

Görüşme Tarihi:13.04.2019

Görüşme Yeri: Kayseri-Erkilet

Abdulkadir Baranın verdiği bilgilere göre bir dedesinin Kafkasya’da kaldığını öğreniyoruz. Diğer iki dedesi de Hacı Aslan ve Hacı Beslendir. Hacı Aslan’ın çocukları Şimal, Mustafa, İdris Ve Musa’dır. İdris’ten olan çocuklar ise Ziya, Süleyman, Halil, Hafız ve Bibi’dir.

Eser, E.

Ziyanın Çocukları ise Fatma, Tülay, Nuray, Hoydaş ve Abdulkadir Barandır. Rus ihtilali ile gelen komünizm Abdulkadir Baran'ın ait olduğum soya iyi gelmemiştir. Ve dolayısıyla Göçe karar verilmişlerdir. Bu göç sırasında büyük topluluklar halinde ormanlardan geçildiğini ve o sırada çok sıkıntılar yaşandığını anlatıyor. Dedesi, eline valizini alan en kıymetli eşyalarını, Paralarını, altınlarını yanlarına aldıklarını ve ancak valizin alabileceği yük ile yola çıktıklarını anlatırmış. Bu kaçış sırasında ormanlarda kadınlarımız, çocuklarımız ve yaşlılarımız düşüp kalmışlardır ve geriye dönüp onları alma imkânı neredeyse hiç olmamıştır. Kim kurtulduysa onlarla ormanlardan, köylerden, şehirlerden geçerek Türkiye'ye giriş yaptıkları, Abdulkadir Baran'a dedesi tarafından anlatılmıştır. Bu kaçış sırasında Türkiye'ye İran üzerinden giriş yapılmış ve ardından Erzurum'un Hınıs ilçesinden geçerek yola devam etmişlerdir. Hınıs'tan sonra Yozgat'ta kalanlar olmuş ve bu arada Osmanlı padişahı saraya çerkesler'den kız almıştır. Aslında bu durum şer gibi gözüktüğü de Çerkesler adına hayırlı bir iş olmuştur. Çünkü bu sayede en azından bir grup çerkes saraya akraba olmuştur. İstanbul Çamlıca da dedelerine yer verilmiş ve dedeleri o bölgeye yerleşmişlerdir. Ancak ora da bir şeylerin yolunda gitmediğini düşünürlermiş. Çünkü ora da batıya aşırı bir özeni vardır. Mesela Rusya'da olduğu gibi önlük, yaka gibi kıyafetler giyildiğini görüyorlar ve bu demek oluyor ki komünizm 'in getirdiği bu özellik burada da vardır. Bir kıyafetle insan komünist olmaz ama biz zaten bundan kaçtık, burası bize iyi gelmedi diyerek İstanbul'dan da ayrılmışlar ve tekrar Anadolu'nun iç kesimlerine doğru gelmiş olduklarını ifade ediyor. Hiç olmasa gözden uzak olmayı tercih etmişler ve Yozgat'a gelmişlerdir. Kafkasya'da buldukları yer zaten dağlık ve ormanlık bir alan olduğu için ona göre bir yer tercih etmişlerdir. Bizler onların Türkiye'ye geldiklerinde padişaha kendilerine sahip çıkılması için yalvarmış olduklarını öğreniyoruz ancak padişah'ın kendi başında ki dertten dolayı onlara buyurun gelin demediği gibi gelene de çıkın gidin dememiştir. Sonra da Yozgat, Sivas, Kayseri (Pınarbaşı), Düzce, Adapazarı, yine İstanbul olmak üzere Anadolu'nun birçok bölgesine dağılmaya başlamışlardır.

Abdulkadir Baran, bir sürgün sırasında yaşananlar ne kadar acı ise onlarda bu acıyı fazlasıyla yaşamışlar ve düşen kalmıştır diyor. O zamanlarda tehcir kanunu olmuştu ve onların boşaltıldığı yere Kafkasya'dan sürgün edilen insanlar yerleştirilmiştir. Abdulkadir Baran'ın amcası, Çapanoğlunun askeriyken Ermeniler camilerde büyüklerimizi yok etiler bende onların gelmesiyle direk vurduğum diye anlatırmış.

2.2.Kaynak Kişi-2

Ad: Muzaffer

Soyad: ŞİMŞEK

Meslek: kimya mezunu -emekli

Görüşme Tarihi: 23.04.2019

Görüşme Yeri: Yozgat-Çeçen köyü

Muzaffer Şimşek asimile olduklarını söylüyor. Dillerini, geleneklerini göreneklerini unuttuklarını ifade ediyor. Ancak az da olsa yemeklerini, oyunlarını unutmamışlardır. Dedeleri buralara gelip yerleşmişler ama çok fazla bir şey anlatmamışlar, bu yüzden kendisi sürgüne ait hikâyeler bilmiyor. Kendisi okuduğu bilgilere göre Çarlık Rusya zamanında Çeçen yurdunu ele geçirmek ve Rusya'ya katmak için savaşlar yaşanmıştır. Komünizmin iktidar olmasıyla ve Rusya'nın gelişmiş silahlarına karşı koyamayan Çeçenler başka devletlere sürgün edilmişlerdir ve birçoğu da Türkiye ye gelmiştir. İşte bizim dedelerimiz de Türkiye ye gelenlerdendir diye ifade ediyor. Oradaki baskıya, zulme, kıyıma dayanamayarak buralara kadar gelmiş ve yurt edinmişlerdir. İçinde yaşadığı köyde artık sadece çeçenler kalmıyor. Buraya Türk gelinler gelmiştir ve bu şekilde devam etmiştir. Kendisinin iki dedesi de Türkiye ile Rus savaşlarında cephede kalmışlardır. Onlar esir mi düştüler yoksa öldüler mi bilinmiyor. Sürgün hikâyesi konusunda onlar burada doğup büyüyenlerle muhatap oldukları için kendilerine hiç kimse bu konuda bir şey anlatmamıştır. Yalnız şu bilgilerini paylaştı; İstanbul'dan geldiklerinde önce Akdağmadeni ne oradan da Mahmatlı' ya sonra da Yozgat'ın bugün ki ismiyle Güngören köyüne yerleşmişlerdir. Kendisi yakın zamanda Çeçenistan'a gitmiş ve oraları gezmiştir. Gözlemlerin de yaşadıkları yerin, Kafkas dağlarının hemen ardında, ormanlık bir yerde olduğunu görmüştür. Sularının bol, topraklarının verimli, olduğu tarlalardan geçmiş ve tarlaların bir ucundan bir ucu gözükmüyor öyle büyük olduğunu ifade ediyor. Böyle bir bölgeden gelenlerde tıpkı orası gibi suları bol, ormanlık, verimli toprakların olduğu yere yerleşmek istemiş olduklarını düşünüyor. Bu yüzden yeşilliğin, suların bol olduğu bu köye gelip yerleşmişlerdir. Önceden bu köy bu şekilde özelliklere sahipmiş, kuş uçmaz kervan geçmez bir yermiş. Aslında bu köy şimdi de güzel ancak o zamana göre daha kurak diyebilirim. O zamanlar bu köy onların istedikleri gibi bir mekân olduğu için gelip buralara yerleşmişlerdir. İşin kötüsü şudur ki bu köyde artık çok yaşlı insanlar bulunmamaktadır. Bu yüzden sürgüne dair hikâyeleri anlatacak kişilerin azlığı dikkat çekmektedir. Tabi ki Anadolu ya gelen çoğu Çeçen halkı geleneklerini göreneklerini devam ettirmektedirler ancak bu köyde devam ettirenlerin sayısı biraz azdır. Muzaffer Şimşek yine diyor ki; Kahramanmaraş Çardakta çok Çeçen var ve onlar kültürlerini devam ettiriyorlar. Yine Sivas'ın Bozkurt köyünde 'de çeçenler bulunmakta ve onlarda kültürlerini devam ettiriyorlar. Biz de yemek olarak cırdınış ve hingel dediğimiz yemekler çokça yapılmaktadır. Düğünlerimizde tabi ki etkisindeyiz ancak Türk düğünleri ile karışık yapılmaktadır. Burası bizim vatanımızdır biz önce Türk'üz sonra çeçeniz diyor.

Eser, E.

Cahar Dudayev ‘den sonra birçok lider çıktı, başka bir grup oluştu birlik olamadılar. Dünyaya şunu anlatamadılar biz demokrasi istiyoruz, biz özgürlük istiyoruz demediler, dini ön plana koydular birlik olamayınca da özgür olamadılar. Onlar dinine aşırı düşkün bir millet olduğunu söyleyebilirim diyerek düşüncelerini bizlerle paylaşmıştır.

2.3.Kaynak Kişi-3

Ad: Muhlis

Soyad: ÇİMEN

Meslek: Emekli

Yaş: 66

Görüşme Tarihi: 23.04.2019

Görüşme Yeri: Yozgat-Çeçen köyü

Muhlis Çimen ile yaptığım görüşmede kendisine bir şey anlatılmadığını, sürgüne dair bilgisinin olmadığını ve geleneklerini devam ettirme konusunda dikkat ettiğini söylüyor ancak tamda bunu gerçekleştiremediklerini, konuşmalarımızdan anlıyoruz. Yemeklerini tüm köy halkı unutmadığı gibi Muhlis Çimen ailesinin de unutmadığını görüyoruz.

2.4.Kaynak Kişi-4

Ad: Bahri

Soyad: YILDIRIM

Meslek: Emekli sınıf öğretmeni

Yaş: 71

Görüşme Tarihi: 23.04.2019

Görüşme Yeri: Çeçen Köyü

Bahri Yıldırım bu konuya dair bilgilerini şöyle ifade etti: Doksan üç harbiyle birlikte Şeyh Şamil o sıralarda yakalanmasıyla birlikte Türkiye’den geçip Medine ye gitmiş ve orada kalmıştır. Onların önde gelenlerinden birisi, biz Kafkasya ya benzeyen bir yer bulalım diyerek bugünkü Yozgat’ın Çeçen köyüne gelip yerleşmişlerdir. İşte burası kuş uçmaz kervan geçmez bir yermiş. Köyün derelerinden zümrüt gibi sular akarmış ve bu köyde bugünkü ismi ile mahmigo denen tepeye çıkmışlardır. “Go” Çeçence de dağ, tepe anlamına gelmektedir ve Mahmigo ise Mahmut’un dağı ya da tepesi anlamında kullanılmaktadır. Bu bölgeye sekiz on hane olarak gelip yerleşmişlerdir. Burada onlara ait mezarları bulunmaktadır. Yine bu ailede köyde yemeklerini unutmayan çeçen kökenli insanlardandır. Bahri yıldırım, küçükken köyde

temizlik konusunda belli bir sistem olduğunu söylüyor. İnsanlar bahçe avlusunu temizlerken komşusunun bahçesine kadar süpürürlermiş, ayrıca her ev mutlaka boyanmış. Bu durum temizliğe verdikleri önemi açıkça gösteriyor. Ancak söyle bir sıkıntı var ki evler dağlara bitişik yapıldığı için, yırtıcı hayvanlar çok olurmuş ve akşamları dışarı çıkılmazmış. Bu köyde yine herkesin okumuş olması önemli. Bahri Yıldırım sözlerine şu şekilde devam ediyor; Çerkesler ile Çeçenler farklıdır. Çeçenler o kavimlere göre daha savaşçı bir millettir diyor. Şöyle bir hikâyeden bahsediyor. Ruslarla savaşları sırasında Çar'ın ordusu kaç bin kişi ile mermi yağdırırken bakıyorlar ki üstten aşağı büyük kayalar geliyor, mancınık kurmuşlar bir atışta iki yüz, üç yüz kişi birden ölüyor. Ruslarda ise daha gelişmiş silahlar mevcut domdom kurşunu var filtre denen silahlar var. Atışlar duruyor ve Ruslar gidip bakıyor ki bir asker yaralı yatıyor. Askerlerin nerede olduğunu soran Ruslar Çeçen askerinin cevabı üzerine şaşırıyorlar. Çeçen asker diyor ki: Biz üç kişiydik, ikisi öldü ben ise yaralandım diyor. İşte çeçenler böyle bir millettir. Tarihte Urartuların Doğu Anadolu'da büyük bir millet olduğu biliniyor. Urartular üzerine çalına yapmak üzere bir ekip bölgeye gidiyorlar. Ekipte Çeçen kökenli bir genç vardır. Araştırma sırasında biz çöreğe “pehbik” diyorsak ya da bazlamaya” çerpik” diyorsak onlarda kullanıyorlar. Çeçen olan genç bunu anlıyor. Çeçenler. Çerkeslere benzemez, bir oyunları benzer onu dışından benzerlik yoktur.

Çeçenlerde hep bir Rus düşmanlığı vardır. Buldukları bölge stratejik olarak önemli bir bölge olduğu için genelde birbirleri ile savaş içinde olmuşlardır. Bu sürgün oldukça büyük ve acı olmuştur. Onlara dediler ki ya gideceksiniz, gidenlere ses yok ancak gitmezseniz köle olarak yaşayacaksınız. Onlar ise köle olarak yaşamaktansa ölmeyi tercih etmişlerdir. Bu sürgün sırasında çoğu yollarda ölmüştür. Çok ağır bedel ödemişlerdir. Çeçenler ağıt bilmezlermiş. Bahri Yıldırım'ın bu ifadesi oldukça önemli Hep başka köyden ağıt söyleyen kişileri getirirlermiş ancak sebebi bilinmiyor. Ağıt söyleyen kişi Türkçe bildiği için Türkçe ağıt söylermiş “ne diyeyim de ne söyleyeyim ölü benim olmadıkça “şeklinde ağıt söylermiş. Köy halkı bu ağıt söyleyen kişinin kendileri ile dalga geçtiğini düşünürlermiş. Çeçenlerde kaçma kaçırılma çoktur. Bunun birçok örneği vardır. Çeçenlerin katı kuralları vardır. Mesela akraba evliliği olmaz. Çerkeslerde ise bu yoktur. Kadınlarımızın tokalaşması bile farklıdır. Selamlaşma sırasında dokunma olmaz. Yani elini omzuna atar gibi yaparak selamlaşılır kişinin sırtına dokunulmaz. Onlar için bu konular oldukça önemlidir.

Sürgün konusuna geri dönecek olursa bir kısmı ABD, bir kısımda Avrupa tarafına gitmiştir diyor. Dedelerinin de sallarla, gemilerle önce İstanbul' a geldiklerini söylüyor bir takım sebeplerle oradan ayrılıyorlar daha sonra Ankara ya geçiyorlar. Ankara'da da kalmayıp Yozgat'ın eski adıyla çeçen köyüne yerleşerek yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Bahri Yıldırım, çeçen köyünün geçmişiyle ilgili ve ora da yaşayanlar hakkında önemli bilgilerini bizlerle paylaşmıştır. Temizlik konusunda hassas olmaları yine savaşlarda korkusuzca verdikleri

Eser, E.

mücadeleler, sürgün sırasında geçtikleri yerler, kalmak istedikleri mekânlar hakkında bilgilerini paylaşmıştır.

2.5.Kaynak Kişi-5

Ad: Tamer

Soyad: KAPLAN

Meslek: Emekli

Yaş: 45

Görüşme Tarihi: 25.04.2019

Görüşme Yeri: Kayseri merkez

Tamer Kaplan, sürgüne dair hikâyelerin çok fazla anlatılmamış olduğunu söylemiştir. Sebebini ise; yaşanan katliam ve sürgünün çok sıkıntılı olduğu için ve büyük acılar çekildiği için kendilerin den sonrakilerin hayata tutunması, öfke, kin ve intikam gibi duygularla yetişmesinler diye bunların hemen hemen birçoğu saklandığını düşünüyor. Tamer Kaplan Çeçenlerle iç içe yaşamıştır. Onlar kendilerine Vaynakh dediklerini biliyor. Kendisi çerkes olduğu için çeçenler ile bazı özelliklerinin benzediğini söylüyor. Mesela hem çerkesler de hem de çeçenler de kız kaçırma olayının olduğunu söylüyor. Bu duruma örneklerimiz de mevcuttur. Dedesi tarafından kendisine anlatılmış ilk hikâye şöyledir: Rusya'nın baskısı sebebi ile Karadeniz açıklarında gemiler bekletilmiştir. Çünkü Rusya bu gemilerin içeri alınmamasını söylüyor, bir taraftan da Rus savaş gemileri atış talimatı yapıyordu. İnsan dolu tekneler bu şekilde batırılıyordu. Tahminen Samsun ya da Trabzon valisi illegal olarak bu gemilere yiyecek ve su gönderiyormuş. Balıkçılar diyor ki; yemek, su götürüyoruz ancak hastalık var insanlar hastalıktan kırılıyor. Vali şu sözü söylüyor; o zaman sandallarla kurtarabildiğimizi kurtaralım. Üçer, beşer sandallarla illegal olarak güvendiği insanlar ile bu işlemleri gerçekleştiriyor. Sandallar yaklaşıyor önde yaşlılar, arkasından kadınlar ve çocuklar ve en sonda üç beş genç sandallara binerken ayakkabılarını çıkarıyorlar vali zaten toprağa basacaklarını, ayakkabıların çıkarılma sebebini sorduğunda yaşlılardan birisi diyor ki; “burası yalnız toprak değil. Burası halifenin toprağıdır, burası Osmanlı toprağıdır “demiştir. Tamer Kaplan sözlerine şu şekilde devam etmiştir: Biz genetik olarak Türk değiliz ancak bu topraklara Türklerden daha çok borçluyuz. Çünkü dedelerimiz bu topraklara çıplak ayakla geldi, onlar bize sofrasını açtı, evini açtı bize yurt oldu. Bizim için aziz ve kıymetli coğrafyadır.

Kendisi, gelenek ve göreneklerini ne kadar devam ettiriyorlar ya da ettirebiliyorlar mı şeklinde sorulan soruya yönelik verdiği cevap şöyleydi; Gelenekler konusunda sadece

Çerkesler değil aynı sıkıntıyı tüm dünya halkları da gelenek devam ettirme konusu da aynıdır. Şehirleştiğin zaman, kentleştiğin zaman ortak kültür oluyor, dolayısıyla bütün kültür değişiyor. Çerkeslerin öyle bir avantajı vardır: Bizde kültür bir yaşam biçimidir, hayatı algılayıştır, öğretidir. İnsanın hayatını biçimlendiren, insanın insanla ilişkisini düzenleyen “khabze” dediğimiz öğretidir. Bu yaşam biçimi bir nebze özünü yitirmedi. Mesela hayatımızda hiç tanımadığımız ama davranışlarından dolayı hemen çerkes olduğunu anladığım insanlar var. Bu bir khabze öğretisidir. Mesela bir çerkes ava gittiğinden ihtiyacından fazla av yapamaz, yaparsa ayıplanır. Yine Çerkeslerde çok kilolu insan olmaz. Dünyaya fazla düşkün olduğundan dolayı ayıplanır. Anne babanın çerkes olması çok da önemli değildir önemli olan khabze ye uymak, toplumda itibar kazanmak, topluma faydalı olmak Adige olmaktır.

Sürgüne yönelik duyulan bir diğer hikâye ise; gemilerde hastalıktan, vebadan insanlar ölmeye başlamışlardı ve kaptanlar, ölen insanları hastalık bulaşmasın diye aşağı atıyorlarmış. Bir gün bir kadının bebeği ölüyor ama kadın bebeğinin öldüğünü kimseye söylemiyormuş. Her gün onu dizin de sallıyor ve ninniler okuyormuş. Sonra gemiyi ağır bir koku sarmıştır. Kaptanlar kokunun kaynağını aramışlar ve kokunun ölen bebekten geldiği anlaşılmıştır. Bebeği hemen denize atmışlar. Bebeğinin denize atılmasıyla birlikte anne hiç düşünmeden arkasından atlamıştır. Bu şekilde birçok acı yaşanmıştır. Yine Rum balıkçılar vardır. Onlar insan taşımak için ciddi şekilde Osmanlıdan para alıyorlardı. Mesela bir gemiye seksen kişi alınacaksa seksen kişiyi dolduruyorlar ve ardından denize açılıyorlarmış. Gemi açıldıktan bir İki saat sonra tekrar geliyormuş. Seksen kişinin bindiği bu geminin kısa sürede gidip gelmesinin sebebi öğrenildiğin de bakıyorlar ki bu Rum balıkçılar onca kişiyi sadece para kazanmak için denizlere boşaltıp geliyorlarmış. Tabi şöyle bir durum da var. Bu insanlar bu topraklara geldiklerinde dil bilmiyorlardı. O zamanlar Osmanlı devleti Çerkesleri stratejik olarak. Problemleri yerlere yerleştiriyordu. Samsun’dan başlıyorlar Tokat, Amasya, Sivas, Kayseri, Adana, Maraş, Reyhanlı’yı geçiyorsun Ürdün’e kadar giden bir hat var. Buralara hep Çerkes yerleştirilmiştir. Bir kısmını Egeye yerleştiriyor, Balıkesir, Bandırma civarına, Bir kısmını Sakarya, Adapazarı civarına yerleştiriyordu. Şimdi biz Anadolu da Doğu ile Batı arası da sınırsız. Yani doğu da bir problem olursa ilk dalgayı karşılayacak biziz. Düzce, Adapazarı’na da yerleştirme sebebi ise Trakya ola ki düşerse ilk bunlar ilgilensin amacıyla buralara yerleştirilmişlerdir. Tamer Kaplan Çerkesler’in gelip Kayseri’ye yerleşmelerinin sebebinin onların atlara çok fazla ilgisi ve sevgisi olduğu için ve Kayserinin özellikle uzun yaylanın at bakıcılığı açısından uygun bir şehir olduğu için gelip buralara yerleşmiş olduklarını düşünüyor.

3. Bulgular

Kafkasya'dan sürgün edilen Çerkes ve Çeçen topluluklarının, yolda yaşamış oldukları olaylar bir sonraki kuşağa çok fazla anlatılmamıştır. Bunun sebebi ise yaşanan büyük acıların bir kin ve nefrete dönüşmemesi içindir. Dikkat çeken bir durum vardır ki bu topluluklar da ağıt söyleme geleneği yoktur. Ağıt söylenecekse başka köyden ağıtçı getirilmektedir. Ayrıca bu iki topluluğun oyunlar dışında gelenek ve görenekleri birbirine benzememektedir. Belirgin olan farkı da Çeçenler akraba evliliği yapmazken, Çerkeslerde de dışarıya kız verilmediğini görmekteyiz. Bu büyük sürgüne ait anlatılan olaylara baktığımız zaman Çerkeslerin ve Çeçenlerin Anadolu'nun her bir yerinde izleri vardır. Gelenlerin hepsi özellikle sınır bölgelerine yerleştirilmişlerdir Çerkeslerde hem de Çeçenler de saygı çok önemlidir. Özellikle Çerkeslerde khabze denen öğreti önemlidir. Khabze ye uymak adige olmaktır. Birbirlerine çok düşkün insanlardır yani kendi soyundan olan insanları uzaktan da olsa tanır bu bir khabze öğretisidir. Misafiri çok severler ve onlar için ellerinden gelen hizmeti yaparlar.

4. Sonuç ve Tartışma

Yapılan çalışma da sürgün edilen Çerkes ve Çeçen topluluklarının geçmişini unutmadıklarını görmekteyiz. Derleme yaptığım Yozgat ve Kayserinin belli yerleşim yerlerin deki bu topluluklar gelenek ve göreneklerini özellikle de yemeklerini devam ettirmektedirler. Çok sıcakkanlı ve misafirperver olan bu insanlar size yabancılık çektirmemektedirler. Yalnız hikâyelerinin çok fazla anlatılmamasının sebebini Tamer Kaplan kendin den sonraki nesil bu acılarla büyümesin diye anlatılmadığını düşünmektedir. Bu hikâyeler kulaktan kulağa geldiği için mutlaka değişmeler olmuştur. Yalnız her ne kadar değişmiş olsa da yaşaması, anlatılıyor olması güzeldir. Hikâyeler de çok farklı bilgilerle karşılaştık. Onlardan birisi balıklara olan bakış açıları ya da deniz ürünlerine bakış açılarının farklı olması. Uzun bir süre deniz ürünlerini yemedikleri söyleniyor bu yaşanan acının kalıntısıdır diyebilirim. Çünkü anlatılan hikâyeler den de öğrendiğimize göre bu toplulukların denizlere atılan ölü bedenleri bu hayvanlar tarafından yendiği düşünüldüğü için onlarda bu deniz ürünlerini yememektedirler. Bu durum gerçekten üzücüdür. Anlatılan hikâyeler birbirinden den farklı, birbirin den acıdır. Benim düşüncem şu ki yaşanan acılar insanı olgunlaştırır. Yaptığım bu araştırmam da bunu gördüm. Bu insanlarda terbiye çok küçük yaşlardan başlamaktadır. Aile büyüklerine saygı her dem devam etmektedir. Bu durum oldukça olumludur. Ayrıca aldığım bilgilere göre Çerkes ve Çeçenlerin ortak noktaları çok yoktur ancak oyunları ve yemekleri benzememektedir. Ağıt konusuna da değindiğim zaman çok fazla ağıt derleyemedim sebebi ağıt pek fazla bilmezlermiş hep başka köylerden ağıtçı getirirlermiş. Onlarda ölü kendilerinin olmadığı için doğal olarak söyleyememişlerdir. Onun dışında ağıt söylenmedikleri dikkat çekmektedir. Çerkes ve Çeçenlerin sürgün sırasında yaşananlara tekrar dönecek olursak şöyle ki eline valizin alan en kıymetli eşyalarını, Paralarını, altınlarını yanlarına almışlar ve ancak valizin

alabileceği yük ile yola Çıkmışlardır. Bu kaçış sırasında ormanlarda kadınlarımız, çocuklarımız ve yaşlılarımız düşüp kalmışlardır ve geriye dönüp onları alma imkânı neredeyse hiç olmamıştır. Eğer onları kaldırmak isteseydik onlarla yok olacaktık. Düşenler orada kalmıştır ve kim kurtulduysa onlarla ormanlardan, köylerden, şehirlerden geçerek Türkiye'ye giriş yapmışlardır. Girişleri bu şekil de olmuştur. Osmanlı devleti onlara kapılarını açtığı için yapılan iyiliği unutmadıklarını dile getirmişlerdir. Bu geçiş elbette ki basit olmamıştır. Birçok sıkıntılarla ile giriş yapmışlardır. Rus savaş gemileri atış talimatı yapıyor, insan dolu tekneler batırılıyormuş. Sanırsam Samsun ya da Trabzon valisi illegal olarak bu gemilere yiyecek ve su gönderiyormuş. Balıkçılar diyor ki; yemek, su götürüyoruz ancak hastalık var insanlar hastalıktan kırılıyor. Vali şu sözü söylüyor; o zaman sandallarla kurtarabildiğimizi kurtaralım. Üçer, beşer sandallarla illegal olarak güvendiği insanlar ile bu işlemi gerçekleştiriyor. Sandallar yaklaşıyor önde yaşlılar, arkasından kadınlar ve çocuklar ve en sonda üç beş genç sandallara binerken ayakkabılarını çıkarıyorlar vali zaten toprağa basacaklarını ayakkabıların çıkarılma sebebini sorduğunda yaşlılardan birisi diyor ki; “burası yalnız toprak değil. Burası halifenin toprağıdır, burası Osmanlı toprağıdır “demiştir. Gibi açıklamalarla karşılaştık. Bütün bu anlatılanlar olayın büyüklüğünü insanların bu kadar merhametli ve kendilerine yapılan iyiliği unutmadıkları ve unutmayacaklarını gösteriyor. Çerkes ve Çeçenlerin Kafkasya'da buldukları yer zaten dağlık ve ormanlık bir alandı. Oradan 'da komünizm gelecek, dinimiz zarar görecektir diye kaçmışlardır. Türkiye, ye geldiklerinde padişaha bize sahip çık diye yalvarmışlar ama zaten padişah kendi derdinde bir yandan harp var bir yandan onlar buyurun gelin dememiş ancak gelene' de çıkın gidin dememiştir. Sonra da Yozgat, Sivas, Kayseri (Pınarbaşı), Düzce, Adapazarı, yine İstanbul olmak üzere Anadolu'nun birçok bölgesine dağılmaya başlamışlardır. Diye açıklama yapıldı. Çeçenlerle ilgili yaptığım çalışmam da Yozgat'ın Çeçen köyünü derledim orası bu mekânlar açısından oldukça uyumlu bir mekândır. Tabi orada artık sadece çeçenler kalmıyor Türk gelinlerin gelmesiyle birlikte Çeçenlerin Türklerin karışık olduğu bir köy olmuştur. Temizlik konusunda dikkat çekiyorlar, köy oldukça temiz ve yeşilliğin yoğun olduğu bir köydür. Bu sebeple bu şekil bir mekâna gelip yerleşmişlerdir. Genel olarak toparlayacak olursam anlatılan hikâyeler bir sürgün sırasında olabilecek tüm sıkıntıların yaşandığını anlatmaktadır. Gelenek ve göreneklerini devam ettirmektedirler. Dillerini unutan olduğu gibi çoğunluğu unutmamıştır. Bu konuda yapılan çalışmalar devam edebilir bu sadece Yozgat ve Kayseri belirli bir yerleşim yerlerinden alınan bilgilerdir. Bu toplulukların asıl yaşadıkları yerler Sivas yine Kayseri Adapazarı gibi şehirlerimizde yaşamaktadır buralarda da geniş araştırmalar yapılabilmektedir.

Kaynakça

İZZET MET, Y. (2009). Çünatıkho, Ankara: Kafdav

Eser, E.

ERSOY, H. , KAMACI, A. (1994).Çerkes Tarihi, İstanbul: Tümzamanlar.

Kaynak Kişiler

BARAN, Abdülkadir, Emekli Sınıf Öğretmeni, Yaş:79, Görüşme Tarihi ve Yeri: 13.04.2019-Kayseri/Erkilet.

ŞİMŞEK, Muzaffer, Kimya Bölümü Mezunu, Yaş:67, Görüşme Tarihi ve Yeri: 23.04.2019-Yozgat/Çeçen Köyü

ÇİMEN, Muhlis, Emekli, Yaş:66, Görüşme Tarihi ve Yeri: 23.04.2019-Yozgat/Çeçen Köyü

YILDIRIM, Bahri, Emekli Sınıf Öğretmeni, Yaş:71, Görüşme Tarihi ve Yeri: 23.04.2019-Çeçen Köyü

KAPLAN, Tamer, Emekli, Yaş:45, Görüşme Tarihi ve Yeri: 25.04.2019-Kayseri/Merkez

Extended Abstract

In this study, we see that the exiled Circassians and Chechens community did not forget their own history. Compilation of Yozgat and Kayseri certain places in this community has still kept their tradition and customs especially their cultural food have still been practised. According to the information we have detected that Circassians and Chechens don't have much common between the two communities. They haven't explained their story much due to, Tamer Kaplan explained, so that the next generation don't grow with this pain. From ear to ear these stories, the stories in the oral culture has been explained differently. But how much has been changed we wouldn't know, although how much of the story has been changed it has not stopped the community from living the pain deeply. This study has been formed by collecting information from the source people and collecting stories. The stories were first transferred from word to mouth. our study on Chechens, a collection was made from the Chechen village of Yozgat. There are no Chechens anymore, but with the arrival of Turkish brides, Chechens and Turks have been mixed. There were very different information in the stories. The most interesting of these is that the Circassian and Chechen communities have different perspectives on fish or seafood. For a long time we can not eat seafood products, we can connect to the remains of the pain. Because we learned from the stories told that the dead bodies thrown into the seas were thought to be eaten by these animals, so they chose not to eat these seafood.

Furthermore, according to the information we have obtained, Circassians and Chechens do not have much in common. If we go back to what Circassian and Chechens lived in exil, we see that these communities face many suffering and distress. During this exile, he took his most valuable items, money, gold coins with his luggage and started with the cargo that the laggage could take. In the forests, women, children and the elderly have fallen and have almost never been able to get back. Losers who have stayed there and get rid of them if the forests, village, have made entry to Turkey through the city. Because the Ottoman state opened its doors to these communities, they did not forget the good. This transition has certainly not been simple. Russian warships attacking people filled with boats and epidemics can be considered among these problems. Samsun or Trabzon governor illegally sent food and water to people filled with boats. We learn that fishermen bring food and water to these boats. The governor tried to save people with boats, but not all people survived. Sandals were taken from the elderly, followed by women and children. It was seen that some people took off their shoes when riding the boats. This situation attracted the attention of the governor, already said they were going to press the ground and asked why the shoes were removed.

This is not the only land. This is the land of the caliph, this is the Ottoman land. "He said. All this tells us that they do not forget the greatness of the pain, the mercy of these people, and

Eser, E.

the good they have done. children to be educated. Respect for family elders continues. This situation is quite positive. Furthermore, according to the information we received, games and meals of Çerkez and Çeçen are not similar. The reason we couldn't compile is the fact that they don't know much more than the source of information. Generally, they were found to have been brought outside. They couldn't tell because they were dead. Other than that, they are not lamenting. Chechens were in the Caucasus was a mountainous and forested area. From there, communism would come, and our religion would be harmed. They hoped for help from the sultan when they come to Turkey because of the war but failed to show the help they hoped from the sultan. Then, Yozgat, Sivas, Kayseri (Pinarbasi), Duzce, Adapazari, again began to disperse in many regions of Anatolia, including Istanbul. the problems that can be experienced during an exile. It is noteworthy that the Çerkez and Çeçen communities still maintain their traditions and customs. The majority did not forget as they forgot their language. This type of work can be carried out on the basis of different places. The places where these communities live are Sivas, Kayseri and Adapazari. Studies and researches based on these cities can be conducted. The research was conducted on the basis of specific places and specific people. Depending on the length of research period, information can be increased. Because there are many sources in these regions and most of them have valuable and valuable information. These communities settled where they wanted. They continue their traditions and play attention to this. Especially the traditions and traditions about weddings and games are very solid and remarkable. Greek fisherman to the sea full of boats full of people, captains to throw the people into the sea in order not to get infected with the baby, the baby dying the women's baby without throwing down the thought without throwing herself, the old people entering the Ottoman soil, shoes, and people who live in such trouble will remain in our minds. These troubles also left deep traces in them. This study was generated by resource persons from compiling information on the story. Stories are transferred at first hand. Chechens have been made in the work we do about the assembly from the Chechen village of Yozgat. Here are no longer only Chechens, Turks, Chechens, with the coming of the bride and has been a mixed village where Turks

Stories have been encountered in many different information. The most interesting of these, or to fish Circassian and Chechen communities are different perspectives on seafood. For a long time to be eating seafood, we can connect to the remains bitter experience. Dead bodies thrown into the sea because of this community that we learn from the stories because they were thought to be eaten by these animals prefer to eat these seafood. Also according to the information we Circassians and Chechens is not very common. They lived in exile during the Circassians and Chechens Going back again we see the pain and hardship faced by many of these communities. This hand luggage into the areas most precious belongings during the

exile, their money, but they have taken him on his way with a cargo of gold and suitcases can be received. Forests in women, children and elderly people fall and have had the opportunity to go back and pick them up there was almost no. Losers who have stayed there and get rid of them if the forests, villages, have made entry to Turkey through the city. The Ottoman state have stated that they forget the goodness to open the doors to these communities. This passage is certainly not simple. They debuted with the many difficulties. Russian warship to attack boats full of people and epidemics are among those troubles. Samsun or Trabzon governor had illegally sent food and water to the boat full of people. We learn that the boats of the fishermen take food and water. The governor has tried to rescue people by boat but could not get rid from all the people. Before the boats elderly, women and children were taken from behind. Some people were seen boarding the interests of shoes to sandals. This drew the attention of the governor, he has already said they will press the soil and asked the reason for the removal of shoes. One of the elderly, "This land is not alone. This is the caliph of the earth, this is the Ottoman Empire. "He said. All this digression the magnitude of the suffering, these people show mercy and kindness and made them forget they will forget.

Giving training to children in this community begins at a very young age. My great respect for both families continues. This situation is quite positive. Moreover, according to the information we receive is unlike Circassians and Chechens games and food. The reason our people lament derleyememe According to information obtained from sources, they do not know much lament. Usually they bring the mourner was detected from the outside. Naturally unable to say whether the dead themselves. Its noteworthy except to say they lament.

Circassians and Chechens in the Caucasus where they are located, was mountainous and wooded area. From there, the future of communism, our religion will suffer he fled. They hoped for help from the sultan when they come to Turkey because of the war but failed to show the help they hoped the sultan. Then Yozgat, Sivas, Kayseri (Pinarbasi), Düzce, Adapazarı, again began to disperse to many regions including Anatolia, Istanbul.

We have compiled stories has reflected all the problems that may arise during a shoot. The Circassian and Chechen community still continuing the remarkable traditions and customs. Keep in mind that the majority was as forgotten their language. Different sites may continue on the basis of such studies, our study covers information received from a specific residential places such as Yozgat and Kayseri. Locations of these communities they live in the real Sivas, Kayseri, are our cities like Adapazarı. This city can be done which is based on studies and research.

Research has been made based on a certain place and certain individuals. Information can be increased by the length of the experimental period. Because there are many people in this region and there are valuable resources and information on the most notable. These

Eser, E.

---

communities are settled wherever they want. Continue their traditions and show it quite careful. Especially with the traditions and customs related to wedding and the game is pretty solid and remarkable. Warmth of these people will be recognized by attracting attention with a story so sad. Greek fishermen are full of boats and their discharge back into the sea of people, are infected with the disease of the captains said the people of the sea take, take no thought himself down by dropping down of the baby dying woman's baby will remain in the Ottoman Empire in the shoes when entering the issuing living elderly and such troubles many more people in our minds. This shortage has left deep traces in them.